

Kako onlajn mediji u Srbiji izveštavaju o tradicionalnoj, komplementarnoj i alternativnoj medicini?

REASON4HEALTH

Tim projekta [Reason4Health](#) je istraživao kako onlajn mediji u Srbiji izveštavaju o tradicionalnoj, komplementarnoj i alternativnoj medicini.

Pitali smo se:

- Koje nekonvencionalne prakse se pominju i za šta se tvrdi da su dobre?
- Da li mediji prate smernice za odgovorno izveštavanje o zdravlju?
- Kako mediji promovišu upotrebu nekonvencionalne medicine?

Zašto je ovo istraživanje važno?

Izveštavanje o nekonvencionalnoj medicini u medijima treba da bude nepristrasno, sveobuhvatno i zasnovano na činjenicama da bi korisnici mogli da donesu informisane odluke.

Prakse tradicionalne, komplementarne i alternativne medicine mogu da se koriste umesto preporuka zvanične medicine ili zajedno sa njima. Međutim, **oslanjanje na nekonvencionalnu medicinu je u nekim slučajevima štetno po zdravlje**. Može da izazove neželjene reakcije (na primer, neki biljni čajevi mogu da oštete jetru) ili da nas navede da odustanemo od proverenog tretmana koji bi zaista mogao da nam pomogne.

Kako je istraživanje sprovedeno?

Analizirali smo sadržaj tekstova koji su objavljeni na srpskim informativnim portalima i onlajn magazinima za život i stil tokom druge polovine 2021. godine.

Odabrali smo portale i magazine koji su u decembru 2021. godine imali najveći broj realnih korisnika prema listi Gemius Audience: Alo.rs, Blic.rs, Elle.rs, Kurir.rs, Lepaisrecna.rs, Lepotaizdravlje.rs, Mondo.rs, Novosti.rs, Sensa.rs, Stil.Kurir.rs, Telegraf.rs i Zena.rs.

Veb-sajtove smo pretražili pomoću Google.rs pretraživača i izvukli svaki tekst u kome su se pominjale reči poput „alternativne metode“, „kućni lekovi“ i „narodna medicina“. Nakon što smo izbacili tekstove koji se ne bave tradicionalnom, komplementarnom ili alternativnom medicinom, u bazi su ostala 182 medijska teksta.

Razvili smo detaljnu matricu za analizu specijalno za potrebe ovog istraživanja i prema njoj kodirali svaki medijski tekst.

Ako vas zanimaju detalji, sve smo učinili otvoreno dostupnim na osf.io/6sfdn.

► PREGLEDAJTE ŠEMU ISTRAŽIVANJA NA NAREDNOJ STRANI

1

PERIOD I IZVORI

6 meseci: jul-decembar 2021.

12 najčitanijih* veb-sajtova

*prema Gemius Audience za Srbiju

6 informativnih portala

6 magazina za život i stil

2

PRIKUPLJANJE PODATAKA

Pretraga pomoću Google.rs

"tradicionalna medicina" OR "narodna medicina" OR "narodni lek" OR "domaći lekovi" OR "domaći lek" OR "alternativna medicina" OR "alternativne metode" OR "komplementarna medicina" OR homeopatija OR "lekovito bilje" OR "lekovite biljke" OR "biljni preparati" OR "zdrava ishrana" OR "kućni lekovi" OR "holistička medicina" OR samolečenje

3

ČIŠĆENJE BAZE PODATAKA

Pregled rezultata pretrage i uključivanje tekstova koji se bave tradicionalnom, komplementarnom i alternativnom medicinom

182 medijska teksta u konačnoj bazi

4

ANALIZE

Svi medijski tekstovi su provučeni kroz matricu*

- ✓ Koje nekonvencionalne prakse se pominju i za šta su navodno dobre
- ✓ Da li mediji prate smernice za odgovorno izveštavanje o zdravlju
- ✓ Kako mediji promovišu nekonvencionalnu medicinu: popularni principi (prirodnost, praktičnost, holizam...) i tehnike „eksploataisanja nauke“

*Matrica za analizu je prvo testirana na 10% slučajno odabranih tekstova da bi se osigurala njena valjanost i pouzdanost

O kojim nekonvencionalnim zdravstvenim praksama se izveštava?

Biološki zasnovani tretmani, pre svega biljni lekovi, bili su najčešća tema medijskih tekstova. Činili su 71% svih nekonvencionalnih praksi.

Za skoro polovinu biološki zasnovanih tretmana, medijski tekstovi su tvrdili da potiču iz srpske ili ruske narodne medicine.

Biološki zasnovani tretmani u medijima bili su sirupi, melemi, tinkture, čajevi i ulja od biljaka poput belog luka, eukaliptusa, kamilice, majčine dušice, nane, nevena, ruzmarina i sleza; zatim cvetne esencije, napici od sastojaka kao što su đumbir, cvekla i ovas, med, mleko sa kurkumom, jabukovo sirće, neprovereni režimi ishrane poput hibernacijske dijeta.

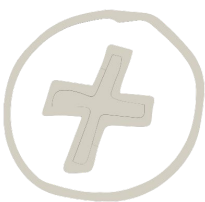
U medijima su, iako znatno ređe, bili zastupljeni i drugi nekonvencionalni tretmani, kao što su Ajurveda, akupresura, akupunktura, aromaterapija, detoks, joga, kvantna medicina, kristaloterapija, meditacija, pozitivne afirmacije, terapija zvukom, homeopatija.

Za šta se tvrdi da su nekonvencionalne zdravstvene prakse dobre?

Prakse tradicionalne, komplementarne i alternativne medicine najčešće su predstavljane kao **dobre za opšte zdravlje i blagostanje celog organizma**. Pripisivana su im čudotvorna svojstva, a ponekad je tvrđeno i da mogu da izleče mnogobrojne ili čak sve boljke: „čuva zdravlje“; „čini čuda za organizam“; „deluje blagotvorno na telo, um i duh“; „obnavlja svaku ćeliju u telu“; „lek za mnoge bolesti“; „nema šta ne leči“.

Nekonvencionalne prakse su predstavljane i kao **dobre za „jačanje imuniteta“ i „čišćenje organizma od toksina“**.

Često je tvrđeno i da nekonvencionalnim praksama mogu da se **ublaže ili izleče respiratorni problemi**, poput kašlja, prehlade i gripa.

Mediji su ponekad isticali da su nekonvencionalne prakse dobre i kod niza drugih stanja: oboljenja srca i krvnih sudova, problemi sa varenjem, urološki problemi, maligna oboljenja, problemi sa kostima i mišićima, problemi sa kožom, glavobolja, simptomi menopauze, kontrolisanje telesne težine, problemi sa mentalnim zdravljem...

Zašto je to problematično?

Ako ljudi neosnovano veruju da je neki lek ili tretman magičan i pomaže kod svih bolesti, mogu se osetiti zaštićenim i odložiti ili izbegavati odlazak kod lekara ili korišćenje tretmana specifičnih za njihovo stanje.

Da li mediji prate smernice za odgovorno izveštavanje o zdravlju?

✘ **Izveštavanje nije izbalansirano** Gotovo svi medijski tekstovi su otvoreno podržavali ili preporučivali upotrebu tradicionalne, komplementarne i alternativne medicine. Od 182 teksta, 176 je iznelo nedvosmisleno pozitivan stav prema nekonvencionalnim zdravstvenim praksama. Samo 6 medijskih tekstova je kritikovalo nekonvencionalne zdravstvene prakse odnosno iznosilo njihove i dobre i loše strane.

✘ **Ne opisuju se rizici** Većina medijskih tekstova (82%¹) nije opisala moguće opasnosti od upotrebe tradicionalne, komplementarne i alternativne medicine.

✘ **Ne preporučuju se konsultacije sa lekarom** Većina medijskih tekstova (86%) nije iznosila preporuku da se u vezi sa upotrebom tradicionalne, komplementarne i alternativne medicine konsultuje lekar.

✓ **Opisuje se preporučena doza** Više od pola (60%) medijskih tekstova je opisalo dozu, to jest, u kojoj količini, sa kojom učestalošću ili u kom trajanju je preporučljivo da se upotrebljava određena praksa tradicionalne, komplementarne i alternativne medicine.

✘ **Izvori nisu raznovrsni** Kada su bili imenovani u tekstu, izvori koji su podržavali upotrebu nekonvencionalnih praksi obično su bili praktičari tradicionalne, komplementarne i alternativne medicine (16%), ali i lekari (12%). Istraživači su retko (3%), a naučni članci nisu nikada navođeni kao izvori. Mediji su se ponekad (22%) pozivali na mišljenja naučnika i naučne studije, ali bez ikakvih specifičnih odrednica. Na primer: „naučnici tvrde da je čoveku dovoljno da svaki dan . . . pojede po jednu smokvu” [bez imenovanja naučnika]; „nekoliko studija pokazalo je da aromaterapija može smanjiti anksioznost” [bez navođenja studija].

¹ Ovaj procenat, kao i sve naredne vrednosti u izveštaju, dobijeni su na 176 pozitivnih medijskih tekstova, a ne na celoj bazi od 182 teksta.

Pomoću kojih principa mediji promovišu nekonvencionalnu medicinu?

Da bi promovisali nekonvencionalne zdravstvene prakse, mediji su se najčešće pozivali na njihovu **dugu tradiciju upotrebe i to da potiču „iz naroda“**: „drevni recept naših baka“; „NARODNI LEK STAR PREKO 5000 GODINA“; „ovaj tretman je star koliko i LJUDSKA RASA“; „generacijama su se prenosili recepti, dokazani u praksi kao vrlo efektni“.

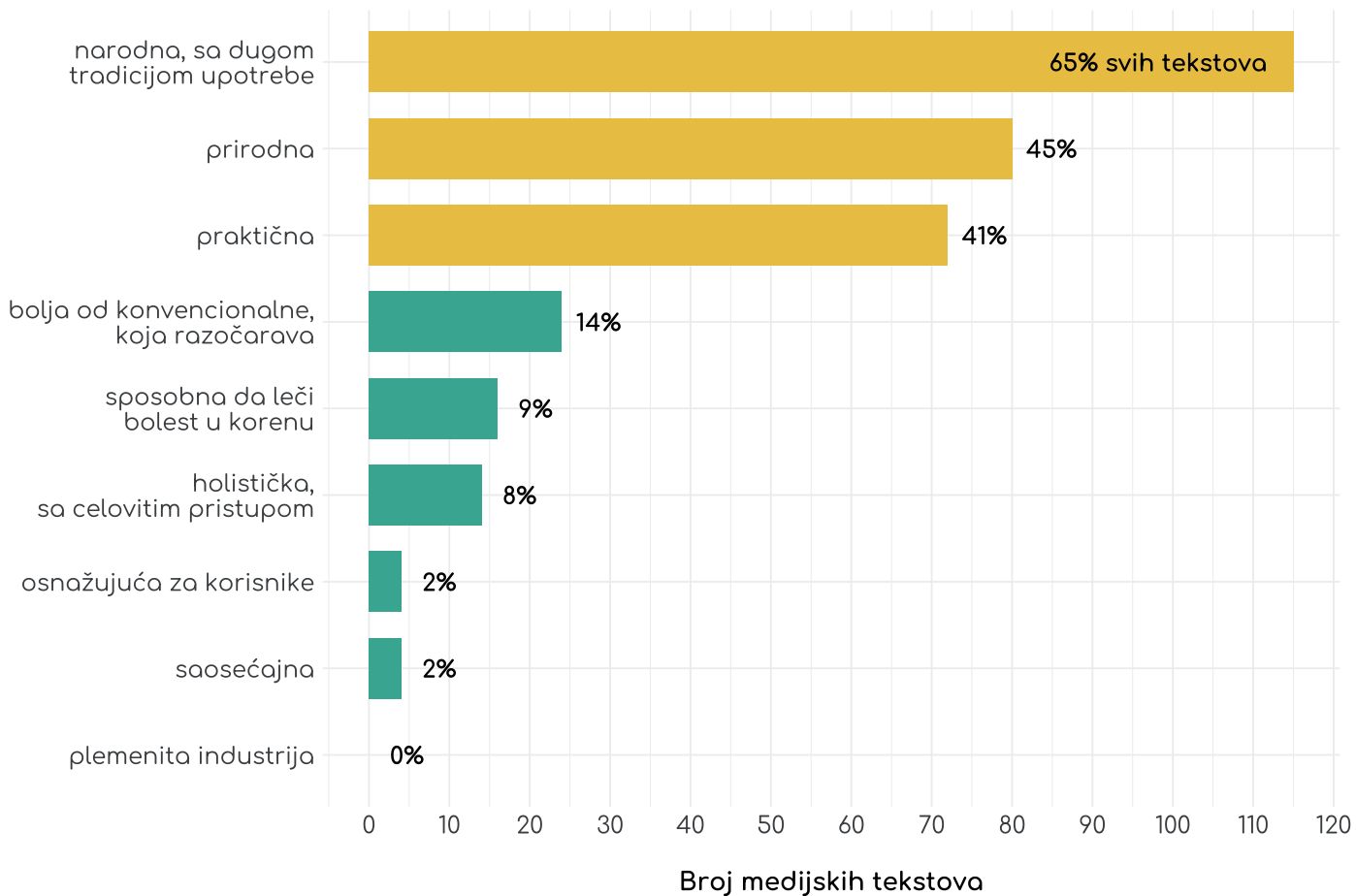
Mediji su popularizovali upotrebu tradicionalne, komplementarne i alternativne medicine pozivajući se i na njenu **prirodnost** („lek iz prirode“; „prirodni antibiotik“) i **praktičnost** („najjeftiniji lek“; „od samo 4 sastojka“; „bol prolazi za jedan dan“).

Zašto je to problematično?

Ljudi imaju poseban odnos prema stvarima koje im se predstavljaju kao drevne, stare ili tradicionalne i sklonost da ih prihvataju bez preispitivanja. Slično, mnogi pogrešno veruju da ono što je prirodno mora biti i dobro. Mediji mogu da zloupotrebljavaju ove sklonosti da bi nam plasirali neproverene tretmane.

► PREGLEDAJTE GRAFIKON SA SVIM PRINCIPIMA KOJIMA SU SE PROMOVISALE NEKONVENCIONALNE PRAKSE NA NAREDNOJ STRANI

Tradicionalna, komplementarna i alternativna medicina se predstavlja kao...

Da li mediji iskorišćavaju nauku da bi promovisali nekonvencionalnu medicinu?

Mediji su često upotrebljavali objašnjenja koja sadrže **pseudonaučni žargon ili teško razumljive naučne termine** da bi opravdali upotrebu praksi tradicionalne, komplementarne i alternativne medicine.

Objašnjenja koja eksploatišu nauku su se javljala u 60% medijskih tekstova:

- „glavni sastojak belog luka je alicin, koji poseduje čudesno antibakterijsko, antivirusno, antigljivično, antiparazitsko i antioksidacijsko dejstvo”;
- „na te biofotone utiče elektromagnetna rezonanca kristala”;
- „sadrži sumporni heterozid glikotropeolozid i enzim mirozin pod čijim se dejstvom, u prisustvu vode, ovaj heterozid razlaže na benzil-izotiocijanid, kiseli kalijum-sulfat i glikozu”;
- „afirmacije na podvesnom nivou pomažu da programirate svoje telo za mršavljenje”;
- „pomaže u jačanju imuniteta jer ima antioksidativna svojstva”;
- „adaptogeni su biljke koje uspostavljaju ravnotežu u organizmu, pozitivno utiču na balans hormona i pomažu telu da se zaštiti od negativnih spoljnih uticaja”.

Zašto je to problematično?

Ovakva objašnjenja iskorišćavaju naučni autoritet da bi zvučala ubedljivo, iako su zapravo naučno besmislena ili prekomplikovana za razumevanje. Tako ljudi stiču lažni utisak da su neke zdravstvene prakse ili lekovi naučno utemeljeni iako im mediji zapravo ne nude dokaz za to.

Zaključak

Izveštavanje o tradicionalnoj, komplementarnoj i alternativnoj medicini u srpskim onlajn medijima nije odgovorno i može čak i da obmane korisnike.

Da bi pomogli korisnicima da donesu informisane odluke, **medijski tekstovi treba da se kritički postave prema nekonvencionalnim praksama**. Pored opisivanja preporučene doze, treba i da predstavljaju moguće rizike upotrebe i da preporučuju konsultovanje sa lekarom.

Umesto pozivanja na dugu tradiciju upotrebe, prirodnost i praktičnost, **mediji treba da navode naučna istraživanja kao dokaze o efikasnosti nekonvencionalnih praksi**. Objašnjenja koja su komplikovana i samo prividno naučna treba izbegavati.

Preporuke za dalje informisanje

Naučni članak nastao kao rezultat ovog istraživanja (na engleskom):

Lazić, A., Petrović, M. B., Branković, M., & Žeželj, I. (2022). *Quick natural cure-alls: Portrayal of traditional, complementary, and alternative medicine in Serbian online media*. <https://doi.org/10.31234/osf.io/rz2h9>.

Pregled naučnih dokaza o akupunkturi, homeopatiji, kiropraktici i herbalnoj medicini (na srpskom):

Sing, S. i Ernst, E. (2009). *Napitak za boljitak*. DN Centar. ISBN - 978-86-83239-24-5.

Smernice za odgovorno prikazivanje informacija o tradicionalnoj, komplementarnoj i alternativnoj medicini (na engleskom):

World Health Organization. (2004). *WHO guidelines on developing consumer information on proper use of traditional, complementary and alternative medicine*. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/42957>.

Autorke izveštaja

Vođenje analize sadržaja: [Aleksandra Lazić](#)

Sprovođenje istraživanja: Aleksandra Lazić, [Marija B. Petrović](#), [Marija Branković](#), [Iris Žeželj](#)

Pisanje prve verzije ovog izveštaja: Aleksandra Lazić

Šema i grafikon u ovom izveštaju: Aleksandra Lazić

Rad na konačnoj verziji ovog izveštaja: Aleksandra Lazić, Marija B. Petrović, Marija Branković, Iris Žeželj

Zahvalnice

Istraživanje sprovedeno uz podršku Fonda za nauku Republike Srbije, 7739597, Irrational mindset as a conceptual bridge from psychological dispositions to questionable health practices – REASON4HEALTH.

Naslovnu ilustraciju i logo projekta Reason4Health kreirala je [Vanja Gavrić](#).

Ikone na 4. i 5. strani kreirala je [Ksenija Pantelić](#).

Preporuka za navođenje

Lazić, A., Petrović, M. B., Branković, M., i Žeželj, I. (2022, avgust). *Kako onlajn mediji u Srbiji izveštavaju o tradicionalnoj, komplementarnoj i alternativnoj medicini?*. Projekat Reason4Health.

Uslovi korišćenja

Ovaj izveštaj je pod Autorstvo-Nekomercijalno-Deliti pod istim uslovima 4.0 međunarodnom licencom ([CC BY-NC-SA 4.0](#)). Možete deliti i prilagođavati izveštaj u nekomercijalne svrhe, pod uslovom da navedete autora dela, naznačite eventualne izmene i distribuirate svoje prerade pod istom licencom pod kojom je bio i original.